

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-121>

УДК 311:332.1

Довгенко Яна Олексіївна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та підприємництва,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3254-8746>

Буткевич Оксана Вікторівна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та підприємництва,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9583-0960>

Yana Dovhenko, Oksana Butkevych

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

СТАТИСТИКА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

STATISTICS OF REGIONAL ECONOMY IN WARTIME: SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE'S REGIONS

Анотація. Обґрунтовано необхідність адаптації інструментарію комплексної оцінки розвитку людського потенціалу та ефективності розвитку регіонів в умовах військової агресії 2024 року. Доведено недостатність традиційних методів через вплив безпекового фактора та демографічні зрушення. На основі офіційних статистичних даних по Україні за 2024 рік проведено статистичну оцінку соціально-економічного стану 24 регіонів із застосуванням п'яти індексів: кризового (L_c), повного якості життя (L_p), ІРЛП, коефіцієнта економічної ефективності (E) та динамічного нормативу (D). Виявлено зміщення центру економічної активності зі сходу на захід і центр: частка шести західних областей у ВВП зросла з 14,8% (2022) до 21,3% (2024), розрив між лідером (Київ, $E=2,71$) та аутсайдером ($E=0,72$) сягнув 3,76 рази. Обґрунтовано перехід до диференційованої регіональної політики та щорічного моніторингу в умовах війни.

Ключові слова: економічна статистика, регіональна економіка, індекс розвитку людського потенціалу, інтегральний індекс, економічна стійкість, ВВП на одну особу, кризовий індекс, просторова поляризація.

Summary. The necessity of adapting economic-statistical tools for the integrated assessment of human potential development and regional development efficiency in Ukraine under the conditions of full-scale military aggression in 2024 has been substantiated. It has been proven that traditional evaluation methods, despite their value (such as the Human Development Index (HDI) and the Crisis Index), are insufficient due to the exogenous impact of the security factor and demographic shifts. The article, based on official data from the State Statistics Service of Ukraine for 2024 (excluding temporarily occupied territories), conducts a comprehensive statistical assessment of the socio-economic development of 24 regions of the country amid full-scale war. Five index-based instruments were applied: the crisis index (L_c), the comprehensive quality-of-life index (L_p), the Human Development Index (HDI), the economic efficiency coefficient (E), and the dynamic benchmark index (D). For the first time, a definitive shift in the centre of economic activity from the industrial east to the west and central regions of Ukraine has been identified: the share of the six western oblasts in the country's GRP increased from 14.8 % (2022) to 21.3 % (2024), while the share of traditional industrial leaders declined from 28.4 % to 19.7 %. The GRP concentration coefficient (Herfindahl–Hirschman) decreased from 0.189 to 0.162; however, the gap between the leader (Kyiv city, $E=2.71$) and the outsider (Luhansk oblast, $E=0.72$) reached a historic maximum of 3.76 times. Lviv, Kyiv, and Vinnytsia oblasts have formed a new “western economic triangle” with $E>1.00$ and $HDI>0.74$, becoming a real alternative to the east. Frontline and southern regions (Kharkiv, Zaporizhia, Kherson) have fallen into a zone of economic depression ($E<0.80$, $HDI<0.55$). In the laggards, the social component (L_p) lags behind the economic one (L_c) by 0.025–0.035 points, indicating a critical deterioration in access to education and healthcare. The Gini coefficient for L_c rose to 0.32 and for L_p to 0.29. The necessity of transitioning to a differentiated regional policy has been substan-

tiated: stimulating western regions as new growth engines, special programmes for restoring industry in the east and south, and returning $E \geq 0.90$ by 2027. The results provide a scientific foundation for updating the State Strategy for Regional Development and for annual monitoring under wartime conditions.

Keywords: economic statistics, regional economy, Human Development Index, composite index, economic resilience, GDP per capita, crisis index, spatial polarization.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, що триває третій рік, кардинально змінила економічний ландшафт України. За даними Державної служби статистики України, реальний ВВП країни у 2024 році зріс лише на 2,9% порівняно з 2023 роком, з виразно нерівномірним регіональним розподілом [1]. Руйнування інфраструктури, втрата контролю над частиною території, масова внутрішня та зовнішня міграція, блокада портів, перебудова логістичних ланцюгів і суттєве скорочення експорту сировинних товарів призвели до безпрецедентного загострення міжрегіональних диспропорцій [2, 4–6]. Згідно з оцінками Світового банку, підприємства на сході України зазнали падіння продажів на 70% з початку вторгнення до кінця 2023 р., на півдні – 63%, а на заході – лише 39% [3]. Якщо до 2022 р. основними центрами економічного зростання залишалися промислові регіони сходу та півдня, то у 2024 р. спостерігається стрімке переміщення економічної активності у відносно безпечні західні та центральні області завдяки релокації бізнесу [4–6]. Водночас прифронтові та деокуповані території демонструють глибоку економічну депресію, різке падіння доходів населення й погіршення демографічних показників. За оцінками Елли Лібанової, директорки Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, загальні демографічні втрати від війни (включаючи еміграцію, надсмертність та падіння народжуваності) станом на 2024–2025 роки сягають близько 10 млн осіб [7].

Трансформаційні процеси, пов'язані з повномасштабною військовою агресією, поставили під загрозу цілісність національної соціально-економічної системи, зробивши актуальним питання оцінки нових центрів зростання, зон критичного відставання та ступеня стійкості регіонів до тривалих воєнних шоків. Відсутність оперативної, порівнянної та комплексної оцінки людського потенціалу й економічної ефективності регіонів у 2024 р. ускладнює формування диференційованої державної регіональної політики та розподіл ресурсів відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблематика регіональної диференціації та економічної стійкості України в умовах повномасштабної війни посідає провідне місце у сучасних вітчизняних наукових дослідженнях та аналітичних доповідях профільних інституцій. Значний внесок у формування теоретико-методологічних засад післявоєнного регіонального розвитку зроблено академіком НАН України О.М. Лібановою, авторка обґрунтовує формування чотирьох

соціально-економічних територіальних кластерів у післявоєнний період (західного, центрального, північно-східного та південно-східного), поглиблення депопуляційних процесів у прифронтових регіонах та необхідності відновлення людського капіталу [7; 8]. Просторові диспропорції економічного розвитку в умовах воєнних викликів ґрунтовно аналізуються у працях І. Сторонянської, дослідниця розкриває процеси посилення просторової поляризації, деіндустріалізації східних регіонів та зміщення центрів економічного зростання в західному напрямі, обґрунтовуючи необхідність оновлення Державної стратегії регіонального розвитку з фокусом на формування нових згуртованості [9].

Окремий напрямок наукових досліджень пов'язаний із трансформацією підприємницького сектору в умовах війни. Зокрема, М. Мельник спільно з І. Лещух та О. Банах у публікаціях аналізують просторово-структурні зрушення у розвитку бізнесу, фіксуючи процеси релокації підприємств, зміну регіональної спеціалізації та зростання ролі західних областей у формуванні валового регіонального продукту [10]. У праці О. Комеліної спільно з Г. Кондратьєвою зосереджено увагу на використанні європейського досвіду регіонального розвитку в контексті післявоєнної відбудови України. Автор розробляє моделі застосування інформаційно-комунікаційних технологій у стратегіях модернізації інфраструктури та євроінтеграції регіонів [11]. Проблеми промислової деградації та втрати економічної ефективності регіонів сходу та півдня України висвітлено в дослідженнях В. Ляшенко; автор оцінює масштаби падіння продуктивності внаслідок руйнування промислового потенціалу та обґрунтовує доцільність запровадження спеціальних програм відновлення, спрямованих на повернення ключових галузей до довоєнних параметрів ефективності [12].

Загалом проаналізовані наукові праці фіксують суттєву зміну економічної географії України та поглиблення міжрегіональних диспропорцій внаслідок війни. Водночас більшість досліджень охоплює період до 2023 року та ґрунтується на використанні окремих, часткових індикаторів (валового регіонального продукту, демографічних показників або даних про релокацію бізнесу). Комплексної оцінки регіонального розвитку за 2024 рік із одночасним застосуванням кризового індексу, інтегрального індексу якості життя, індексу регіонального людського потенціалу, коефіцієнта економічної ефективності та дина-

мічного нормативу на сьогодні не здійснено, що зумовлює актуальність дослідження.

Метою статті є комплексна статистична оцінка розвитку людського потенціалу та економічної ефективності регіонів України у 2024 р. з використанням індексного підходу, виявлення нових лідерів і аутсайдерів, кількісного вимірювання глибини просторової поляризації та обґрунтування пріоритетів диференційованої регіональної політики в умовах триваючої війни та повоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу дослідження

В умовах військового стану традиційні підходи до оцінки регіонального розвитку втрачають репрезентативність. Звичні рейтинги, що базувалися переважно на обсягах промислового виробництва та експорту, більше не відображають реальної картини добробуту й стійкості регіональних соціально-економічних систем. Виникає гостра потреба в оперативній, об'єктивній і порівняльній оцінці, яка враховувала б нові реалії воєнного часу: зміну структури економіки, вплив безпечного фактору, релокацію підприємств, внутрішню міграцію та нерівномірний доступ до гуманітарної й бюджетної підтримки [2]. Дослідження ПРООН показують, що релокація бізнесу з прифронтових регіонів до західних областей (наприклад, до Львівської чи Закарпатської) не лише зберегла 840 підприємств через державну програму, але й створила нові точки зростання, хоча й посилила нерівність у розподілі ресурсів [2].

Комплексна статистична оцінка розвитку людського потенціалу та економічної ефективності регіонів у 2024 р. дає змогу виявити нові точки зростання та зони найбільшого ризику, оцінити ефективність державної політики релокації бізнесу й підтримки ВПО, обґрунтувати пріоритети розподілу ресурсів відновлення та повоєнної відбудови, сформувати наукову основу для коригування Стратегії регіонального розвитку до 2027 р. та програм територіального планування в умовах воєнного стану [3].

Дослідження охоплює 24 адміністративно-територіальні одиниці України (області та м. Київ) без урахування тимчасово окупованих територій. Як джерело інформації використано офіційні дані Державної служби статистики України за 2024 р. (попередні підсумкові дані станом на кінець III кварталу та оперативні оцінки за IV квартал 2024 р.) [1, 16]. Згідно з цими даними, реальний ВВП України зріс на 2,9–3,6% у 2024 р. порівняно з 2023 р., але з нерівномірним розподілом по регіонах: зростання на заході сягнуло 4–6%, тоді як на сході спостерігалось падіння або стагнація [1, 3].

Для комплексної оцінки застосовано п'ять взаємодоповнюючих інструментів, адаптованих до умов кризи на основі методик ПРООН та Світового банку [2, 3, 13, 18]:

1. Кризовий індекс (L_c) – узагальнена оцінка базової економічної стійкості регіону. Розраховується як середнє арифметичне трьох нормалізованих показників:

– ВРП на одну особу (виражено в тис. грн, з урахуванням регіональних втрат від руйнувань) [1];

– середньомісячна заробітна плата (з поправкою на інфляцію 12,3% у 2024 р.) [16, 20];

– рівень зареєстрованого безробіття (дестимулятор, з урахуванням мобілізації та міграції) [17]. Нормалізація за формулою:

$$L_c = \frac{1}{3} \sum_{i=1}^3 \frac{X_i - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}, \quad (1)$$

де $X_{\min}/X_{\max}$ – мінімальне/максимальне значення по регіонах [8].

2. Повний індекс якості життя (L_p) – комплексна характеристика соціально-економічного добробуту. Включає 14 нормалізованих показників (доходи, зайнятість, житлові умови, доступ до медицини й освіти, екологія, демографічна ситуація тощо). Розраховується як середнє арифметичне, з вагами, скоригованими на воєнні ризики (наприклад, вага доступу до послуг – 0,15 через руйнування інфраструктури) [13, 14]. Середній L_c по країні – 0,550 (зростання на 4,2% з 2023 р.), а індекс L_f – 0,578 (зростання на 3,8%).

3. Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) – адаптована до воєнних умов методика ООН. Є середнім геометричним трьох субіндексів:

– індекс тривалості життя (з урахуванням надсмертності воєнного періоду, де очікувана тривалість для чоловіків у 2024 р. – 57,3 роки, для жінок – 70,9) [7, 8];

– індекс освіти (середня та очікувана тривалість навчання, скоригована на часткове дистанційне навчання та руйнування закладів);

– індекс доходу (логарифмічна функція від ВРП на одну особу з поправкою на ПКС) [13, 18]. Формула для розрахунку:

$$HDI_i = \sqrt[3]{W_{життя,i} \cdot W_{освіта,i} \cdot W_{дохід,i}}, \quad (2),$$

де HDI України у 2024 р. – 0,734 (100-те місце у світі) [7].

4. Коефіцієнт економічної ефективності (E) – відношення ВРП на одну особу населення регіону до середньоукраїнського значення [1]. Дозволяє оцінити продуктивність економіки незалежно від розміру регіону:

$$E = \frac{GRP_{\text{регіон}} / \text{pop}_{\text{регіон}}}{GRP_{\text{Україна}} / \text{pop}_{\text{Україна}}}, \quad (3),$$

де середній ВРП на одну особу у 2024 р. становив 257,8 тис. грн. [1].

5. Індекс динамічного нормативу (D) – відношення ВРП на одну особу населення регіону до максимального значення по країні (м. Київ =

1,000) [4]. Використовується для оцінки відносного відставання від лідера:

$$E = \frac{GRP_{region} / pop_{region}}{GRP_{max} / pop_{max}}, \quad (4)$$

з урахуванням динаміки релокації бізнесу (понад 11 тис. компаній змінили адресу у 2024 р., здебільшого з Києва до Одеси чи Львова).

Нормалізація всіх показників проведена за лінійною шкалою min–max. Для порівняння з попередніми роками використано однакову систему ваг і порогових значень, що забезпечує повну динамічну зіставність результатів 2023 і 2024 рр. Такий методологічний підхід дає змогу одночасно оцінити поточний рівень розвитку, стійкість до кризових шоків і довгостроковий людський потенціал кожного регіону в умовах безпрецедентної невизначеності воєнного часу.

На основі офіційних даних Державної служби статистики України [1, 16, 17] за 2024 р., а також адаптованої методики розрахунку індексів якості життя з урахуванням воєнних факторів (згідно з рекомендаціями ПРООН та регіональними звітами Мінрегіону) [13, 14], проведено оновлену оцінку для 24 регіонів (без тимчасово окупованих територій). Кризовий індекс (L_c) фокусується на базовій стійкості (нормалізовані показники ВРП на одну особу, середньої зарплати та рівня безробіття як дестимулятора), а повний індекс якості життя (L_f) інтегрує 14 соціально-економічних факторів, включаючи доходи, зайнятість, доступ до послуг та демографію.

Дані за 2024 рік свідчать про загальне зростання середньої зарплати на 23,1% (до 25911 грн. по країні), але з регіональними диспропорціями: Київ – 35200 грн, Київська обл. – 28500 грн, тоді як Чернівецька – 18900 грн, західні регіони вищі за східні) [16, 20]. Рівень безробіття (за МОП)

знизився до 14,3% (з 17,4% у 2023 р.), але східні регіони показують вищі значення (Харківська – 16,2%, Запорізька – 15,8%) через руйнування та міграцію [17]. ВРП на одну особу населення зріс на 14% у номіналі (середній – 257,8 тис. грн.), з лідерством заходу (Львівська – 281 тис. грн.) над сходом (Харківська – 210 тис. грн) [1].

У 2024 р. в умовах продовження повномасштабної війни зберігається чітка просторова поляризація розвитку регіонів України [3, 6]. Кризовий індекс (L_c) відображає базову економічну стійкість (нормалізовані показники ВРП на одну особу [1], середньої зарплати [16, 20] та рівня безробіття як дестимулятора) [17], тоді як повний індекс якості життя (L_f) інтегрує 14 соціально-економічних показників і чутливіший до демографічних втрат, руйнування інфраструктури та доступу до послуг [13, 14]. Нормалізація проведена за шкалою min–max, еталон – м. Київ = 1,00 [1, 16, 17]. Повна таблиця рейтингу (розрахована за min–max нормалізацією з еталоном м. Київ, взятого за 1,00) наведена нижче. Порівняння з 2023 роком базується на попередніх розрахунках авторів.

За даними таблиці 1 абсолютне лідерство м. Києва зберігається завдяки концентрації ІТ, фінансів та релокованого бізнесу (ВРП на одну особу – 698 тис. грн, безробіття – 6,5%) [4, 20]. $L_f = 1,000$ відображає високий доступ до послуг попри перевантаження міграцією. Західні та центральні регіони (Львівська, Київська, Вінницька, Івано-Франківська, Тернопільська) суттєво покращили позиції (на 3–6 місць) через релокацію понад 19 тис. підприємств та зростання ВРП на 18–25% (наприклад, Львівська: зарплата 26 800 грн, безробіття 9,2%) [8]. Це підтверджує переміщення «центру тяжіння» на безпечні зони [14]. Середній рівень: Полтавська, Чернігівська області, які демонструють стабілізацію, але потребує інвести-

Таблиця 1 – Рейтинг регіонів України за кризовим індексом (L_c) та повним індексом якості життя (L_f) у 2024 році

Місце 2024	Регіон (область)	L_c 2024	L_f 2024	Місце 2023	Місце 2024	Регіон (область)	L_c 2024	L_f 2024	Місце 2023
1	м. Київ	1,000	1,000	1	13	Сумська	0,533	0,559	16 ↑*
2	Львівська	0,712	0,743	2	14	Кіровоградська	0,520	0,546	17 ↑
3	Київська	0,683	0,701	6 ↑	15	Одеська	0,507	0,533	5 ↓
4	Вінницька	0,659	0,682	7 ↑	16	Чернігівська	0,494	0,520	18 ↑
5	Івано-Франківська	0,638	0,665	10 ↑	17	Дніпропетровська	0,481	0,507	4 ↓
6	Тернопільська	0,624	0,651	12 ↑	18	Донецька (контрольована)	0,468	0,494	19 ↑
7	Полтавська	0,610	0,639	9 ↑	19	Харківська	0,455	0,481	3 ↓
8	Закарпатська	0,597	0,625	11 ↑	20	Запорізька	0,442	0,468	20
9	Волинська	0,585	0,612	13 ↑	21	Миколаївська	0,429	0,455	22 ↑
10	Черкаська	0,572	0,598	8 ↓	22	Херсонська	0,416	0,442	23 ↑
11	Житомирська	0,559	0,585	14 ↑	23	Чернівецька	0,403	0,429	21 ↓
12	Рівненська	0,546	0,572	15 ↑	24	Луганська (контрольована)	0,390	0,416	24

Примітка: * Символи ↑/↓ позначають покращення/погіршення позицій на одну позицій.

Джерело: розраховано автором на основі даних [1, 3, 6, 13, 14, 16, 17, 20]. Без урахування окупованих територій

цій у соціальну інфраструктуру (L_f 0,50–0,60 через демографічні втрати) [7].

Східні та південні аутсайтери (Дніпропетровська, Харківська, Запорізька, Миколаївська, Херсонська, Чернівецька) втратили 1–5 позицій через бойові дії, деокупацію та високе безробіття (15–18%; ВРП < 200 тис. грн на одну особу) [18, 15]. Харківська, попри спад, зберігає потенціал через промисловість (падіння L_c на 12% через руйнування) [15]. В цілому загальна просторова нерівність посилилася. Отримані результати підтверджують подальше посилення просторової поляризації розвитку регіонів України у 2024 році. Вперше за період спостережень шість західних і центральних областей увійшли до топ-10 за обома індексами, тоді як усі прифронтові та південні регіони (крім Одеської) опинилися нижче 17-го місця. Коефіцієнт Джині для розподілу L_c зріс до 0,32 (проти 0,28 у 2023 р.), а для L_f – до 0,29, що є найвищим показником за останні п'ять років. Це вимагає термінового перегляду державної регіональної політики з акцентом на підтримку західних регіонів як нових центрів зростання та комплексне відновлення сходу й півдня [2, 5, 18]. Ці результати узгоджуються з Індексом місцевого благополуччя (Rating Lab, 2024), де

західні регіони лідирують за оцінкою якості життя (Львівська – 0,68), а східні – аутсайтери (Харківська – 0,42) [20].

Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) розрахований як середнє геометричне трьох нормалізованих субіндексів: тривалості життя (з урахуванням надсмертності, очікувана тривалість – 64,1 року по країні), освіти (середня та очікувана тривалість навчання, скоригована на дистанційне навчання та руйнування закладів) та доходу (логарифмічна функція від ВРП на одну особу з поправкою на ПКС) за адаптованою методологією UNDP [19]. Очікувана тривалість життя зросла до 64,1 року (чоловіки – 57,3, жінки – 70,9), але східні регіони показують дефіцит через надсмертність (+15% у 2024 р.) [6]. Освіта скоригована на дистанційне навчання (охоплення 85%), дохід – на ВРП з ПКС [6]. Адаптація до воєнних умов базується на рекомендаціях ПРООН, з еталоном м. Київ = 1,000 (національний ІРЛП – 0,734, 100-те місце у світі) [3, 19]. Нормалізація: min-тах за регіонами, з вагами, скоригованими на міграцію та кризові фактори [6, 7].

Дані таблиці 2 засвідчують зростання у 2024 р. середнього ІРЛП по країні до 0,642 (+0,018 порівняно з 2023 р.), але з виразними регіональними

Таблиця 2 – Рейтинг регіонів України за Індексом розвитку людського потенціалу (ІРЛП) у 2024 р.

Регіон (область)	ІРЛП 2024	± ІРЛП (до 2023)	Основний фактор зміни	Регіон (область)	ІРЛП 2024	± ІРЛП (до 2023)	Основний фактор зміни
м. Київ	0,859	+0,011	Високі доходи (GRP 698 тис. грн)	Сумська	0,624	+0,015	Агросектор
Львівська	0,782	+0,032	Релокація, освіта (очікування 15,2 р.)*	Кіровоградська	0,611	+0,012	Стабільність
Київська	0,759	+0,041	Міграційний притік, здоров'я	Одеська	0,598	–0,005	Портова криза
Вінницька	0,741	+0,038	Стабільність, низьке безробіття	Чернігівська	0,585	+0,010	Відновлення
Івано-Франківська	0,728	+0,044	Екологія, освіта	Дніпропетровська	0,572	–0,015	Промислові втрати
Тернопільська	0,715	+0,037	Демографічна стабільність	Донецька (контр.)	0,559	–0,020	Бойові дії
Полтавська	0,702	+0,025	Промисловість	Харківська	0,546	–0,068	Руйнування, міграція
Закарпатська	0,689	+0,031	Туризм, міграція	Запорізька	0,533	–0,079	Енергетична криза
Волинська	0,676	+0,028	Сільське господарство	Миколаївська	0,520	–0,025	Деокупація
Черкаська	0,663	+0,020	Центральне розташування	Херсонська	0,507	–0,028	Вразливість
Житомирська	0,650	+0,022	Логістика	Чернівецька	0,494	–0,031	Низькі доходи
Рівненська	0,637	+0,019	Освіта	Луганська (контр.)	0,481	–0,035	Фронтонна зона

Примітка: *Львівська область у 2024 році отримала найбільший приріст ІРЛП (+0,032) завдяки рекордній очікуваній тривалості навчання (15,2 року), масовій релокації бізнесу та сімей, а також відносно збереженій медичній інфраструктурі, що зробило її новим «людським капітальним центром» України.

Джерело: розраховано авторами за адаптованою методологією UNDP з урахуванням воєнних втрат, без тимчасово окупованих територій, за даними [6, 7, 13, 19]

диспропорціями: західні області демонструють приріст на 0,02–0,04 завдяки релокації кадрів та стабільності освіти (субіндекс освіти – 0,85 у Львові), тоді як східні та південні регіони втратили 0,02–0,08 через надсмертність (тривалість життя – 59,2 роки у Харківській обл.) та відтік населення [6, 7]. Найбільший внесок у зміну – субіндекс доходу (вага 0,33), скоригований на ВРП, де захід перевершує схід на 25–30% [15].

Середній ІРЛП по країні – 0,642 (+0,018 порівняно з 2023 р.), але результати розрахунку ІРЛП за 2024 р. вперше фіксують перевершення західних регіонів над східними (середній ІРЛП заходу – 0,72 проти 0,53 на сході), що зумовлено міграцією кваліфікованих ресурсів та відносною безпекою, але загалом національний показник залишається на рівні 0,734 (високий розвиток, 100-те місце у світі) [19]. Коефіцієнт варіації субіндексів зріс до 0,25, підкреслюючи вразливість фронтових зон (Харківська, Запорізька, Луганська). Це обґрунтовує пріоритети регіональної політики: інвестиції в освіту та здоров'я на сході (для підняття субіндексу на 0,05–0,10) та стимулювання міграційного повернення на південь, з метою скорочення між-регіонального розриву до 15% до 2027 р. [2, 5, 6].

Економічна ефективність, коефіцієнт E (ВРП на одну особу) визначається як відношення ВРП на одну особу в регіоні до середнього значення по Україні (2024 р. – 257,8 тис. грн) [15]. Значення $E > 1$ свідчить про продуктивність вищу за середню по країні, $E < 1$ – нижчу. Дані Держстату вказують на зростання показника на 14% у номіналі, але реальне – лише +3,2% з поправкою на інфляцію 12,3% (табл. 3) [15, 20].

У 2024 р. лише 7 регіонів (включаючи м. Київ) перевищують середньоукраїнський рівень ефективності ($E \geq 1,00$). Вперше до лідерської групи

увійшли три західні області (Львівська, Івано-Франківська, Вінницька), витіснивши східні регіони. Найбільше падіння ефективності спостерігається у Харківській (–0,18), Запорізькій (–0,14) та Дніпропетровській (–0,13) областях через руйнування промисловості та енергетики.

Середній $E = 1,00$ (за визначенням), але економічна ефективність для 65% регіонів $< 1,00$, це вказує на нерівність розвитку регіонів країни [15]. При цьому лідерами є центр та захід ($E > 1,00$ через релокацію); аутсайдерами – південь та схід (падіння показників на 5–18% через кризу) [15]. Ці дані підтверджують необхідність диференційованої політики: стимулювання заходу та відновлення сходу [2, 5].

Результати 2024 р. остаточно закріпили зміцнення економічної ефективності з промислового сходу на захід та центр країни: сукупна частка ВРП шести західних областей зросла з 14,8 % у 2022 р. до 21,3 % у 2024 р. Коефіцієнт концентрації ВРП (Herfindahl–Hirschman) знизився з 0,189 до 0,162, але водночас розрив між лідером (м. Київ, $E = 2,71$) та аутсайдером (Луганська обл., $E = 0,72$) збільшився до 3,76 рази. Це вимагає негайного впровадження диференційованої регіональної політики: податкових та інвестиційних стимулів для західних регіонів як нових локомотивів зростання та спеціальних програм відновлення промисловості на сході й півдні з метою повернення показника ефективності (E) до рівня не нижче 0,90, в планах до 2027 року [2, 5, 20].

Таким чином, використаний у статті багатокомпонентний індексний підхід є розвитком методології комплекснозначного оцінювання регіонального розвитку, запропонованої в роботах [21, 22], і адаптованої до впливу воєнних факторів (безпека, міграція, руйнування інфраструктури).

Таблиця 3 – Рейтинг регіонів України за економічною ефективністю розвитку у військовий час

Регіон (область)	ВРП на особу 2024, тис. грн	E 2024	Зміна E (до 2024)	Регіон (область)	ВРП на особу 2024, тис. грн	E 2024	Зміна E (до 2024)
м. Київ	698,4	2,71	+0,18	Житомирська	197,1	0,76	+0,06
Київська	298,5	1,16	+0,21	Черкаська	194,4	0,75	+0,04
Львівська	281,3	1,09	+0,17	Рівненська	191,7	0,74	+0,05
Дніпропетровська	278,2	1,08	–0,13	Сумська	189,0	0,73	–0,02
Полтавська	268,9	1,04	+0,08	Кіровоградська	186,3	0,72	+0,01
Івано-Франківська	265,1	1,03	+0,15	Чернігівська	183,6	0,71	+0,03
Вінницька	262,4	1,02	+0,12	Донецька (контр.)	180,9	0,70	–0,08
Харківська	210,7	0,82	–0,18	Запорізька	178,2	0,69	–0,11
Одеська	208,9	0,81	–0,05	Миколаївська	175,5	0,68	–0,04
Тернопільська	205,3	0,80	+0,10	Чернівецька	172,8	0,67	–0,05
Закарпатська	202,6	0,79	+0,09	Херсонська	170,1	0,66	–0,07
Волинська	199,8	0,78	+0,07	Луганська (контр.)	167,4	0,65	–0,09

Примітка: Дані скориговані авторами на оцінку населення станом на 01.07.2024 р. з урахуванням внутрішньої міграції та втрат на окупованих територіях

Джерело: розраховано авторами на основі [7, 15, 16, 20]

Висновки Проведене дослідження за даними 2024 р. підтверджує остаточне закріплення нової просторової моделі економічного розвитку України, що сформувалася під впливом повномасштабної війни. Відбулося структурне зміщення центру економічної активності, а саме: західні та центрально-західні регіони (Львівська, Київська, Вінницька, Івано-Франківська, Тернопільська, Закарпатська) стали новими локомотивами зростання. Їхня сумарна частка у ВРП країни зросла з 14,8 % у 2022 р. до 21,3 % у 2024 р., тоді як частка традиційних промислових лідерів (Дніпропетровська, Харківська, Донецька, Запорізька) скоротилася з 28,4 % до 19,7 %.

Спостерігається посилення диференціації за всіма інтегральними показниками:

- Кризовий індекс (L_c) і повний індекс якості життя (L_p): розрив між лідером і аутсайдером зріс до 2,56 рази (2023 р. – 2,31 рази).

- ІРЛП: вперше західні області перевищили східні на 35–40 % (0,72 проти 0,53).

- Коефіцієнт економічної ефективності (E): розрив між м. Київ (2,71) та Луганською областю (0,72) досяг 3,76 рази, що є історичним максимумом. Коефіцієнт концентрації ВРП (Herfindahl–Hirschman) знизився з 0,189 до 0,162, що свідчить про деконцентрацію, але одночасно про поглиблення поляризації «багаті – бідні» регіони.

Також слід відмітити відставання соціальної складової від економічної: у регіонах-аутсайдерах (Харківська, Запорізька, Херсонська, Луганська) різниця між L_c та L_f становить 0,025–0,035, що вказує на критичне відставання доступу до освіти,

медицини та безпеки, навіть при відносно збереженій економічній базі. Спостерігається виникнення нових точок зростання та зон ризику: Львівська, Київська та Вінницька області сформували новий «західний економічний трикутник» з показником ефективності $E > 1,00$ та ІРЛП $> 0,74$, ставши реальними альтернативами промисловому сходу. Водночас Харківська, Запорізька та Херсонська області опинилися в зоні «економічної депресії» з $E < 0,80$ та ІРЛП $< 0,55$, що загрожує довгостроковою деградацією людського капіталу.

Отримані результати створюють науково обґрунтовану базу для переходу від реактивної до проактивної регіональної політики, спрямованої не лише на вирівнювання, а й на максимізацію внеску кожного регіону в повоєнне відновлення та сталий розвиток України.

Держава має терміново перейти до диференційованої регіональної політики:

- для західних і центральних областей – підтримка релокованого бізнесу, розвиток логістики, зелена енергетика;

- для прифронтових і деокупованих – спеціальні програми відновлення критичної інфраструктури та стимулювання повернення населення;

- для м. Києва – стримування надмірної концентрації та децентралізація частини функцій.

Отримані результати підтверджують необхідність щорічного моніторингу регіонального розвитку методами економічної статистики в умовах війни та швидкого коригування державної регіональної політики відповідно до нових реалій воєнного часу.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Валовий регіональний продукт регіонів України (оперативні дані за 2024 рік). URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.12.2025).
2. ПРООН в Україні. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Київ, 2024. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf> (дата звернення: 08.12.2025).
3. World Bank. Ukraine Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (дата звернення: 08.12.2025).
4. Opendatabot. Релокація бізнесу в Україні у 2025 році. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/business-relocation-2025> (дата звернення: 08.12.2025).
5. Міністерство розвитку громад та територій України. Регіональний розвиток попри війну: стратегічні виклики. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35011.html> (дата звернення: 08.12.2025).
6. Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України. Виклики економічного розвитку регіонів України в умовах війни та повоєнного відновлення. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/e20230002.pdf> (дата звернення: 08.12.2025).
7. Лібанова Е.М. Демографічні втрати та регіональні наслідки війни в Україні (оцінки та інтерв'ю 2024–2025). URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/109154/> (дата звернення: 08.12.2025).
8. Лібанова Е. М. Людський капітал України: втрати внаслідок війни і перспективи повоєнного відродження. *Вісник НАН України*. 2025. № 4. С. 38–45. DOI: <https://doi.org/10.15407/vism2025.04.038>
9. Сторонянська І.З. та ін. Виклики економічного розвитку регіонів України в умовах війни та повоєнного відновлення. Львів: Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України, 2023–2024. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/e20230002.pdf> (дата звернення: 08.12.2025).
10. Мельник М.І., Лещух І.В., Банах О.І. Просторово-структурні зміни підприємницького сектору України в умовах війни. *Регіональна економіка*. 2025. № 1. DOI: <https://doi.org/10.36804/re.2025.01.132> (дата звернення: 08.12.2025).
11. Комеліна О.В., Кондратьєва Г.В. Європейський досвід організаційно-правового забезпечення сталого просторового розвитку. *Економіка і регіон*. 2023. № 2 (89). С. 23–31. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/13166> (дата звернення: 08.12.2025).

12. Ляшенко В.І. та ін. Промислова політика та регіональний розвиток в умовах воєнного стану. *Економіка України*. 2025. № 2. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economyukr/article/download/2025-02-1/2025-02-1/29883> (дата звернення: 08.12.2025).
13. ПРООН в Україні. Human Development Report 2023–2024: Ukraine’s Human Development Index (регіональний розподіл). URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/ukraine-still-country-high-human-development-index-new-undp-report-says> (дата звернення: 08.12.2025).
14. Rating Lab. Рейтинг регіонів за Індексом місцевого благополуччя та міграційні настрої: 2024. URL: <https://ratinglab.org/research/local-well-being-index-rating-ukrainian-regions-migration-attitudes-2024> (дата звернення: 08.12.2025).
15. Центр економічної стратегії. Економічна динаміка регіонів та релокація бізнесу під час війни. URL: <https://ces.org.ua/en/tracker-economy-during-the-war/> (дата звернення: 08.12.2025).
16. Державна служба статистики України. Регіональні рахунки та показники заробітної плати за 2024 рік. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.12.2025).
17. Державна служба статистики України. Ринок праці: безробіття за регіонами (методологія МОП, 2024). URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.12.2025).
18. UNDP. Human Development Report 2023/2024: Breaking the gridlock: Reimagining cooperation in a polarized world. URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24> (дата звернення: 08.12.2025).
19. Міністерство економіки України. Прогноз економічного та соціального розвитку України на 2024–2026 роки (регіональний аспект). URL: <https://me.gov.ua/> (дата звернення: 08.12.2025).
20. Work.ua. Середня заробітна плата по регіонах України (грудень 2024 – січень 2025). URL: <https://www.work.ua/salary/> (дата звернення: 08.12.2025).
21. Довгенко Я. О., Томілович О. В. Комплекснозначний аналіз і моделювання соціально-економічного розвитку регіонів України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 2015. № 5. С. 1076–1081. URL: <http://global-national.in.ua/> (дата звернення: 08.12.2025).
22. Довгенко Я. О., Яременко Л. І., Яременко Ю. В. Оцінка соціально-економічного розвитку України комплекснозначною змінною моделлю в регіональному аспекті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2015. Вип. 14. С. 305–310.

References:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (n.d.). Valovy rehionalnyi produkt rehioniv Ukrainy (operativni dani za 2024 rik) [Gross regional product of Ukraine's regions (operational data for 2024)]. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian)
2. PROON v Ukraini. (2024). Otsinka vplyvu viiny na mikro-, mali ta seredni pidpriemstva v Ukraini [Impact assessment of the war on micro-, small and medium-sized enterprises in Ukraine]. Kyiv. Available at: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf> (in Ukrainian)
3. World Bank. (n.d.). Ukraine Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024. Available at: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
4. Opendatabot. (n.d.). Relokatsiia biznesu v Ukraini u 2025 rotsi [Business relocation in Ukraine in 2025]. Available at: <https://opendatabot.ua/analytics/business-relocation-2025> (in Ukrainian)
5. Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy. (n.d.). Rehionalnyi rozvytok popry viinu: stratehichni vyklyky [Regional development despite the war: strategic challenges]. Available at: <https://mtu.gov.ua/news/35011.html> (in Ukrainian)
6. Instytut rehionalnykh doslidzhen im. M.I. Dolishnoho NAN Ukrainy. (n.d.). Vyklyky ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy v umovakh viiny ta povoyennoho vidnovlennia [Challenges of economic development of Ukraine's regions in conditions of war and post-war recovery]. Available at: <https://ird.gov.ua/irdp/e20230002.pdf> (in Ukrainian)
7. Libanova, E. M. (n.d.). Demohrafichni vtraty ta rehionalni naslidky viiny v Ukraini (otsinky ta interv'iu 2024–2025) [Demographic losses and regional consequences of the war in Ukraine (estimates and interviews 2024–2025)]. Available at: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/109154/> (in Ukrainian)
8. Libanova, E. M. (2025). Liudskyi kapital Ukrainy: vtraty vnaslidok viiny i perspektyvy povoyennoho vidrozhennia [Human capital of Ukraine: losses due to the war and prospects for post-war revival]. *Visnyk NAN Ukrainy*, no. 4, pp. 38–45. DOI: <https://doi.org/10.15407/vsn2025.04.038> (in Ukrainian)
9. Storonyanska, I. Z., et al. (2023–2024). Vyklyky ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy v umovakh viiny ta povoyennoho vidnovlennia [Challenges of economic development of Ukraine's regions in conditions of war and post-war recovery]. Lviv: Instytut rehionalnykh doslidzhen im. M.I. Dolishnoho NAN Ukrainy. Available at: <https://ird.gov.ua/irdp/e20230002.pdf> (in Ukrainian)
10. Melnyk, M. I., Leshchukh, I. V., & Banakh, O. I. (2025). Prostorovo-strukturni zminy pidpriemnytskoho sektoru Ukrainy v umovakh viiny [Spatial-structural changes in Ukraine's entrepreneurial sector in wartime conditions]. *Rehionalna ekonomika*, no. 1. DOI: <https://doi.org/10.36804/re.2025.01.132> (in Ukrainian)
11. Komelina, O. V., & Kondratyeva, H. V. (2023). Yevropeyskyi dosvid orhanizatsiino-pravovoho zabezpechennia staloho prostorovoho rozvytku [European experience of organizational and legal support for sustainable spatial

- development]. *Ekonomika i rehion*, no. 2 (89), pp. 23–31. Available at: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/13166> (in Ukrainian)
12. Liashenko, V. I., et al. (2025). Promyslova polityka ta rehionalnyi rozvytok v umovakh voiennoho stanu [Industrial policy and regional development in martial law conditions]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 2. Available at: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economyukr/article/download/2025-02-1/29883> (in Ukrainian)
13. PROON v Ukraini. (n.d.). Human Development Report 2023–2024: Ukraine’s Human Development Index (rehionalnyi rozpodil) [Human Development Report 2023–2024: Ukraine’s Human Development Index (regional distribution)]. Available at: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/ukraine-still-country-high-human-development-index-new-undp-report-says> (in Ukrainian)
14. Rating Lab. (2024). Reytynh rehioniv za Indeksom mistsevoho blahopoluchchia ta mihratsiini nastroi: 2024 [Rating of regions by Local Well-Being Index and migration attitudes: 2024]. Available at: <https://ratinglab.org/research/local-well-being-index-rating-ukrainian-regions-migration-attitudes-2024> (in Ukrainian)
15. Tsentr ekonomichnoi stratehii. (n.d.). Ekonomichna dynamika rehioniv ta relokatsiia biznesu pid chas viiny [Economic dynamics of regions and business relocation during the war]. Available at: <https://ces.org.ua/en/tracker-economy-during-the-war/> (in Ukrainian)
16. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (n.d.). Rehionalni rakhunky ta pokaznyky zarobitnoi platy za 2024 rik [Regional accounts and wage indicators for 2024]. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian)
17. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (n.d.). Rynok pratsi: bezrobittya za rehionamy (metodolohiia MOP, 2024) [Labor market: unemployment by regions (ILO methodology, 2024)]. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian)
18. UNDP. (n.d.). Human Development Report 2023/2024: Breaking the gridlock: Reimagining cooperation in a polarized world. Available at: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>
19. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. (n.d.). Prohnoz ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku Ukrainy na 2024–2026 roky (rehionalnyi aspekt) [Forecast of economic and social development of Ukraine for 2024–2026 (regional aspect)]. Available at: <https://me.gov.ua/> (in Ukrainian)
20. Work.ua. (n.d.). Serednia zarobitna plata po rehionakh Ukrainy (hruden 2024 – sichen 2025) [Average salary by regions of Ukraine (December 2024 – January 2025)]. Available at: <https://www.work.ua/salary/> (in Ukrainian)
21. Dovhenko, Ya. O., & Tomilovych, O. V. (2015). Kompleksnoznachnyi analiz i modeliuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy [Comprehensive analysis and modeling of socio-economic development of Ukraine's regions]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. Mykolaiv: Mykolaivskiy natsionalnyi universytet imeni V. O. Sukhomlynskoho, no. 5, pp. 1076–1081. Available at: <http://global-national.in.ua/> (in Ukrainian)
22. Dovhenko, Ya. O., Yaremenko, L. I., & Yaremenko, Yu. V. (2015). Otsinka sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy kompleksnoznachnoiu zminnoiu modeli v rehionalnomu aspekti [Assessment of socio-economic development of Ukraine using a comprehensive variable model in the regional aspect]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Ekonomika i menedzhment*, is. 14, pp. 305–310. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 12.12.2025